

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr. 67686768, fakss 7244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2011.gada 14.aprīlī Nr.1-5/75
Uz 22.03.2011. Nr.1-04/32-pav

**Satversmes tiesas tiesnesim
god. K.Baloža kungam**
J.Alunāna iela 1,
Rīgā, LV-1010

Pat viedokli lietā Nr.2010–72–01

Tiesībsarga birojā ir saņemts Jūsu lēmums (reģistrēts 24.03.2011. Nr.90), ar kuru Tiesībsargs tika atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2010-72-01, kā arī lūgts līdz 2011.gada 14.aprīlim rakstveidā izteikt motivētu viedokli Satversmes tiesas lietā Nr. 2010–72–01 „Par Civilprocesa likuma 78.panta trešās daļas pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam un 96.pantam” un lūdzat atbildēt uz sekojošiem jautājumiem:

1. vai Civilprocesa likuma 78.panta trešās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 92.panta pirmajam teikumam;
2. vai Civilprocesa likuma 78.panta trešās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 96.pantam;
3. vai piekrītam apgalvojumam, ka, ļaujot trešajām personām iestāties civillietā par laulības šķiršanu un laulāto kopmantas sadali, tiek nepamatoti pāldzināta lietas izskatīšana;
4. vai pastāvētu trešās personas tiesības aizskārums gadījumā, ja laulības šķiršanas un laulāto mantas sadales procesos nedrīkstētu piedalīties trešās personas?

[1] Lai izvērtētu Satversmes tiesas lietā Nr. 2010-72-01 aplūkojamo jautājumu, un atbildētu uz pirmo un otro jautājumu, svarīgi būtu norādīt, ka Latvijas Republikai saistošie starptautiskie līgumi, un it īpaši ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 10.pants, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14.panta pirmā daļa, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pirmā daļa, uzliek par pienākumu valstij nodrošināt ikvienai personai pieeju taisnīgai, atklātai, neatkarīgai, objektīvai ar likumu noteiktai tiesai,

kas izskata lietas savlaicīgi, respektējot cita starpā personu tiesības uz lietas izskatīšanu slēgtā tiesas sēdē, lai aizsargātu procesa dalībnieku privāto dzīvi. Lai tiesības uz taisnīgu tiesu tiktu ievērotas, iztiesāšanā jābūt ievērotam procesuālo tiesību minimumam, kas garantē taisnīgu spriedumu lietā. Viens no šādiem procesuālajiem minimumiem ir personu tiesības uz aizstāvību un tiesības iesniegt pierādījumus izvērtēšanai. Pieaicinot advokātu vai realizējot aizstāvību pašam, prāvnieks var lūgt pieaicināt lietā kā trešās personas vai lieciniekus, personas, kuras spriedums lietā var aizskart vai kuras var liecināt lietā par nozīmīgiem apstākļiem.

Civilprocesa likuma 78.pants „Trešo personu piedalīšanās civilprocesā” nosaka, ka:

„(1) Par trešo personu civilprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kuras tiesības vai pienākumus pret vienu no pusēm var skart spriedums lietā.

(2) Uz trešajām personām attiecas pušu procesuālās tiesībaspējas un rīcībaspējas noteikumi, tām ir pušu procesuālās tiesības un pienākumi ar izņēmumiem, kas noteikti šā likuma 80.pantā.

(3) Trešās personas var iestāties lietā, pirms ir pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības pirmās instances tiesā. Tās var pieaicināt piedalīties lietā arī pēc pušu vai prokurora lūguma.”

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 79.panta otro daļu un 80.panta otro daļu attiecīgi „trešajām personām ar patstāvīgiem prasījumiem ir prasītāja tiesības un pienākumi”, bet „trešajām personām, kas nepiesaka patstāvīgus prasījumus, ir puses procesuālās tiesības un pienākumi, izņemot tiesības grozīt prasības pamatu vai priekšmetu, palielināt vai samazināt prasījumu apmēru, atteikties no prasības, atzīt prasību vai noslēgt izlīgumu, kā arī prasīt tiesas sprieduma izpildi.”

Civilprocesa likuma 78.–80.pants izdala divus veidus, kādā personas var iegūt trešās personas statusu, proti, tās var tikt pieaicinātas vai iestāties lietā ar vai bez patstāvīgiem prasījumiem. Personas pieaicināšana pēc puses vai prokurora lūguma izpaužas kā pasīvs veids, kādā persona var tikt iesaistīta civiltiesiska rakstura strīda izšķiršanā. Trešās personas pieaicināšanas pamatā būtībā var būt prāvnieka, kurš aicina, nolūks aizsargāties no regresa prasības celšanas. Pieaicināšana var būt pamatota arī ar vēlmi izvairīties no papildus tiesāšanās gadījumā, ja prasība pret pusi tiek apmierināta un pusei jāuzsāk jauna tiesāšanās, jo spriedums lietā attiecībā uz trešo personu, kura nav bijusi pieaicināta, nav saistošs. Otrs gadījums trešās personas pieaicināšanai var būt iespējams, ja starp pieaicinātāju un pieaicināmo ir iespējama interešu sadursme, t.i., lai spriedums netiktu apstrīdēts, respektīvi, vēlāk netiktu celta prasība pret šo spriedumu. Trešās personas pieaicināšanas fakts padara spriedumu lietā par saistošu pieaicinātajai personai, jo regresants nevar apstrīdēt pamatprasības pareizību, kuru prasītājs cēlis pret prasītāju kā nākošo regredientu, bet pieaicināšanas fakts nevar būt par pamatu pareizas regresprasības pareizības pierādījumam.

Ja trešās personas intereses lietā ir plašākas un citādas salīdzinājumā ar lietu, kurā viņš tiek aicināts prasītāja vai atbildētāja pusē kā atbalstītājs (tā dēvētā trešā persona – palīdzētājs jeb *intervenients*), tā var celt patstāvīgu prasību lietā pret vienu vai abām pusēm (galvenā intervencija jeb *interventio principalis*).

Galvenās intervencijas gadījumā prasība tiek celta, ja tā atzīstama par neatkarīgu no abu prāvnieku tiesībām, bet ne tad, kad prasība pamatojas uz tiesībām, kuras persona atvasina no kāda prāvnieka tiesībām, piemēram, kā cesionārs.¹

Pusēm iztiesāšanās gaitā jāpaliek nemainīgām, un tās nevar mainīties apelācijas un kasācijas tiesvedībā, lai garantētu objektivitāti un taisnīgumu visā iztiesāšanas garumā. Pusēm piemīt noteikts pienākumu un tiesību apjoms, kas rada noteiktas sekas iztiesāšanā un ietekmē otra prāvnieka tiesības un pienākumus, tādēļ trešās puses pieaicināšanā pirms ir pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības pirmās instances tiesā nav saskatāms tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

Taču pie pilnīgi pretēja secinājuma var nonākt gadījumā, ja analizē apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92.pantam un 96.pantam, ja ņem vērā tādu aspektu kā likumdevēja griba nosakot konkrētu lietu kategoriju, kas skatāmas slēgtā tiesas sēdē.

ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 12.pantā, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17.pantā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves aizsardzību ir tiesības, kas uzliek par pienākumu valstij nodrošināt tādu tiesisko regulējumu, kas paredz aizsardzību pret iejaukšanos privātajā dzīvē vai tās apdraudējumu.

Tiesības uz privātās dzīves aizsardzību ir tiesības, kas garantē neiejaukšanos personas privātajā dzīvē un ļaušanu personai dzīvot tā, kā viņa vēlas, neizpaužot personas privātās dzīves detaļas publiski². Iztiesāšanas procesā tiesā šis pienākums valstij izpaužas tāda neregulējuma pieņemšanā, kas nodrošina slēgtas tiesas sēdes noteikšanu, lai pasargātu prāvniekus no personīga un sensitīva rakstura ziņu publiskošanas plašākai sabiedrībai.

Civilprocesa likuma 11.pants nosaka konkrētas lietu kategorijas, kuru iztiesāšana pieļaujama slēgtā tiesas sēdē, t.i., lietās par bērna izcelšanās noteikšanu, adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu, laulības šķiršanu vai neesamību, personas atzīšanu par rīcībnespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ. Tāpat Civilprocesa likuma 11.panta trešā daļa paredz iespēju tiesai lemt jautājumu par lietas sēdes vai tās daļas pasludināšanu par slēgtu, ja to lūdz lietas dalībnieki vai pēc tiesas ieskata. Minētais regulējums ir noteikts saudzīgi attiecībā pret ikvienu prāvnieku, kurš privātās dzīves vai citu likumā noteikto iemeslu dēļ, vēlētos lietas izskatīšanu slēgtā tiesas sēdē vismaz daļā, ja tas nepieciešams viņa vai sabiedrības interešu aizsardzībai.

Izvērtējot Civilprocesa likuma 11.pantu kopsakarībā ar Civilprocesa likuma 11.nodaļas regulējumā trešajām personām noteiktajām tiesībām, ir jākonstatē, ka prāvnieki laulības šķiršanas lietās, kuras bieži tiek apvienotas vienā tiesvedībā ar paternitātes apstrīdēšanas vai atzīšanas prasībām, uzturlīdzekļu piedziņas un saskarsmes kārtības noteikšanas prasībām, nav pasargāti no privātās dzīves informācijas neizpaušanas trešajām personām, jo trešās personas ir tiesīgas ne tikai iepazīties ar visiem lietas materiāliem, piedalīties lietas iztiesāšanā, bet arī saņemt

¹ Civilprocesa likuma ar paskaidrojumiem (sastādījuši F.Konradi, T.Zvejnieks), Rīga, 1939.gads, Valsts tipogrāfijas izdevums, 66.lpp., 219.-223/lpp.

² ECT spriedums lietā Van Ostervijk pret Beļģiju, Comm. Report 1.3.79, 51 para., Sries B, Nr.36, 26.punkts.

pilnu tiesas spriedumu. Tādēļ gadījumos, kad, piemērojot Civilprocesa likuma 78.panta trešo daļu, lietā tiek pieaicināta trešā persona, tiesai ir būtiski izvērtēt iespējamo privātās dzīves aizskārumsa iespējamību un ar savu lēmumu samazināt tā rašanās iespēju. Šeit pat svarīgi būtu norādīt uz faktu, ka nav pieļaujama trešās personas pieaicināšana, ja pret to iebilst abi vai viens no laulātajiem, jo tādējādi tas var radīt situāciju, ka tiesa nesaņems patiesos prāvnieku paskaidrojumus, kuri centīsies trešo pušu klātbūtnē nepaust ar privāto dzīvi saistītos faktus, tā rezultātā netiks sasniegts Civilprocesa likuma 8. un 11.pantā noteiktais leģitīmais mērķis – noskaidrot lietā patiesību un pasargāt personu privāto dzīvi un sensitīva rakstura datus.

Ņemot vērā augstāk minēto, uzskatu, ka tiktāl, ciktāl Civilprocesa likuma 78.panta trešās daļas pirmais teikums ļauj pieaicināt tiesvedībās, kuras tiek skatītas slēgtās tiesas sēdēs, trešās personas, neuzklausot pušu viedokli par šādas pieaicināšanas nepieciešamību, un liedz prāvniekiem saskaņā ar Civilprocesa likuma 81.pantu pārsūdzēt tiesas lēmumu par trešās personas pieaicināšanu, apstrīdētā tiesību norma neatbilst Satversmes 92.panta pirmajam teikumam un 96.pantam.

[2] Lai atbildētu uz jautājumu, vai piekrītam apgalvojumam, ka, ļaujot trešajām personām iestāties civillietā par laulības šķiršanu un laulāto kopmantas sadali, tiek nepamatoti paildzināta lietas izskatīšana, tika veikta Tiesu informatīvās sistēmas datu analīze par LR tiesās izskatītajām civillietām par laulības šķiršanu un laulāto kopmantas sadali, kur kā trešās personas bija pieaicinātas bankas. No sistēmas atlasītajām lietām tika identificētas 10 lietas, kurās tiesvedība visās tiesu instancēs ilga vidēji 3 – 5 gadus. Bez tam iepazīstoties ar identificētajām lietām tuvāk, netika konstatēts, ka ilgajā tiesvedības termiņā šajās lietās būtu vainojamas trešās personas, jo pārsvarā kredītiestādes kā trešās personas lietā tika pieaicinātas, nevis iestājās lietā kā trešās personas ar pastāvīgiem prasījumiem;

[3] Atbildot uz jautājumu, vai gadījumā, ja laulības šķiršanas un laulāto kopmantas sadales procesos nedrīkstētu piedalīties trešās personas, tiktu aizskartas trešo personas tiesības, vēlos norādīt sekojošo. Ja arī kāds no laulātajiem ir noformējis aizdevumu kredītiestādē un iegādājies kopīgu mājokli ģimenei, nenoformējot to zemesgrāmatā kā atsevišķu laulātā mantu, kā arī vēlākā laika posmā nav slēdzis ar laulāto laulības līgumu, atrunājot laulāto mantisko režīmu, kredītiestādes kā aizdevuma devēja interešu aizskārums laulāto kopmantas sadalē nebūtu konstatējams, jo aizdevuma ņēmēja saistība un hipotēka ar laulāto mantas sadali un daļas atzīšanu par laulāto kopmantu nezūd un netiek grozīta, drīzāk šajā gadījumā būtu saskatāms aizdevuma ņēmēja interešu aizskārums, kuru būtu jāatrisina iztiesāšanās gaitā.

Ar cieņu,
Tiesībsargs

J.Jansons